

- א. אבן סכין ומשא שאינם שלו, משמע בתוס' שחייב, שבאש אין הפרש אם היא שלו אם לאו. ואילו מרש"י (כב.) ור"י מגאש (ב:) נראה שאין חייב אלא על ממונו.
- ב. נפלו ברוח שאינה מצויה והזיקו – פטור. וכתב ריא"ז (א, ז ולהלן פ"ו א, ח) שאינו חייב אלא אם היתה מצויה בשעה שהניחם, אבל נתגברה אחר כך פטור. (ופשט דבריו מורה שאפילו רואה שנתגברה הרוח ויכול היה להורידם מגגו פטור. ושמה למד כן ממה שאמרו (נה): שהאש בכלל ארבעה דברים שהתורה מייעשה בשמירתם דכתיב 'בער' – עד דעביד כעין ובער).
- ג. יש אומרים שאין חיוב אלא על נזק האבן-סכין-ומשא שהיו עושים בנפילה בלא רוח, שהרוח אינה אלא מוליכה את הדבר המזיק כמו באש ממש, אבל הנזק המתוסף על ידי כח הרוח – אין אדם חייב עליו [כדין מנפץ פשתן ובאה רוח והצליפתו והזיק – פטור] [עפ"י שטמ"ק להלן ס. מרא"ה וב"ב כו. מהרשב"א].

דפים ג – ד

1. מהם 'שור' ו'מבעה' האמורים במשנה? מהו 'לא ראי זה כראי זה' ששנינו?

רב אמר: 'מבעה' זה אדם (אם תבעיון בעיו). ולפירושו 'שור' דמתניתין כולל שלשה אבות פרטיים שבשור: קרן שן ורגל. ומפרש 'לא ראי השור' שמשלם את הכופר 'כראי המבעה' שאין משלם את הכופר (בהריגת אדם). ו'לא ראי המבעה' שחייב בארבעה דברים (צער, ריפוי, שבת, בושת – מלבד הנזק) 'כראי השור' שאינו חייב בארבעה דברים.

ושמואל אמר: 'מבעה' זה השן (כלשון נבעו מצפוניו – לשון גילוי בדבר המוסתר). ולפי זה 'שור' הכוונה לקרן – כדברי רב יהודה [ואילו 'רגל' נרמז מיתור לשון המשנה 'כשהזיק חב המזיק']. והקשו על כך, והסיק רבא ש'שור' הכוונה לרגל [ואילו קרן לא חשבו התנא אלא ברמז, שאינו מפרש אלא המועדים מתחילתם]. ופירוש 'לא ראי השור' לרב יהודה: שכוונתו להזיק. ולרבא: שהזיקו מצוי. ו'לא ראי המבעה' וכו' – שיש הנאה להזיקו.

כתב רבנו חננאל דקיימא לן כרב, שכן הגמרא והאמוראים הולכים לפי פירושו. ויש אומר הלכה כשמואל. (והמאירי כתב שיש לנו לנקוט כרב בבאור המשנה [וכ"מ ברש"י וסע"א], שלא כפי הכללים שבדיני ממונות הלכה כשמואל, כי בנידון של פרשנות אין לנקוט כפי כללי הפסק. [וע"ע תוס' שבת ע: ד"ה נודע; יבמות סא. ד"ה ממגע, ועוד]. אמנם יתכן שיש נפקותות המשתלשלות ממחלוקת זו. ע' אמת ליעקב ו.).

דף ד

2. מה דין המזיקים דלהלן?

- א. עבד ואמה שהזיקו.
ב. מים שהזיקו.
- א. עבד ואמה שהזיקו – רבם פטור מלשלם. והטעם 'שמה יקניטנו רבו וילך וידליק גדישו של חברו ונמצא זה מחייב את רבו מאה מנה בכל יום' (כן השיבו פורשים לקבילת הצדוקים בסוף מסכת ידים). גם כשאין כוונתם להזיק – פטור מפני אותו הטעם (עפ"י תוס').

ב. מים שהזיקו – חייבים על נזקם כשאר ממון המזיק [אבל אינם 'אב' לעצמו]. הלכך אינו חייב כשהזיקו דרך הילוכם אלא בכח ראשון אבל בכח שני הוי 'גרמא'. ואם הזיקו לאחר מנוחתם דינם כ'בור' ופטור על הכלים. עפ"י תוס'.

דפים ד – ה

ה. אלו עוד חיובי נזיקין נמנו כאבות-נזיקין לשלם ממיטב הארץ, אף על פי שאין להם תולדות?

רבי אושעיא הוסיף על ארבע אבות המנויים במשנה עוד תשע [הוסיף את נזקי האדם לטוגיהם]: ארבעה שומרים, וחמשת תשלומי חבלת אדם באדם: נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת.
רבי חייא הוסיף עוד אחד עשר [שהוסיף את הקנסות, וכן נזק שאינו ניכר]: תשלומי כפל, תשלומי ארבעה וחמשה, גנב, גולן, עדים זוממין, אונס, מפתה, מוציא שם רע, מטמא, מדמע, מנסך.
ואף על פי שאין לכל אלו תולדות, כ'אבות' הם לשלם ממיטב (רבי אבהו), שנלמדו כולם בגזרה שוה משור המועד, מ'תחת' 'נתינה' 'שלם' 'כסף'.

א. בבושת אין כתוב 'תחת נתינה' וכו' ולמדוהו בספרי מלא תחוס עינך (עתוס' ור"ר).
וקנסות דרבנן כגון מטמא ומדמע למאן דאמר הזק שאינו ניכר לאו שמיה הזק – השוים חכמים לקנסות דאורייתא לשלם במיטב (רא"ש).
וכן בעדים זוממים אין מפורשת אחת מתבות אלו. ופירש רש"י לפי שכתוב בהם נפש בנפש וגו' כאילו כתוב 'תחת'.

ב. הראב"ד והמאירי נקטו שעדים זוממין משלמים ממיטב רק כשזממו להפסידו מעות או מיטב, הלכך אין צריך קרא. ואין כן דעת התוס'.

ישנם עוד נזיקין שלא מנאום, הגם שדינם לשלם ממיטב הארץ (וכדאיתא ברי"ף וריא"ז); מוסר (מלשין המוסר ממון חברו לגוי) ומפגל. (וכן יש תשלומי נזקים שבמיתה שלא מנה – שור שהרג אדם שמשלם כופר בן חורין ושלישים שקלים בעבד (עתוס'). ועוד יש דיני גרמי [למי שמחייב עליהם], ומוציא שן עבדו או עינו שחייב להוציאו לחפשי. ערשב"א).

דף ה

ט. מאלו אבות-נזיקין יכולים להילמד כל שאר? ולמה נכתבו כולם בתורה?

אמר רבא: כל אחד מאבות-נזיקין שבמשנה, אילו היית משליך עמם את הבור, היו נלמדים מהם שאר כל האבות (בצד השוה, שדרכם להזיק ושמירתם עליך) – מלבד קרן, שכן יש לפרוך: מה לאלו שכן מועדים מתחילתם (שדרכן להזיק. ר"ת), תאמר בקרן. ולדעת האומר קרן חמורה שכוונתה להזיק (פירשו תוס': למ"ד פלגא נזקא ממונא שדרכו של שור להזיק ואינו בחזקת שימור) – אף קרן יכול להילמד.

פרש"י שמכל שני-אבות אחרים אין יכולים להילמד לא קרן (שכן מועדים מתחילתם וכו"ל) ולא בור (שכן דרכם לילך ולהזיק). וכן מקרן ואש אי אפשר ללמוד לחייב בור ושן (שכן הללו חייבים על כל דבר, משא"כ שן שאינה אלא בדבר הראוי לה לאפוקי כלים וכד'. ואעפ"י שאם אכלה כלים אין כאן תולדה דשן, סובר רש"י ששייך לפרוך פירכא בכגון זה. תוס').